

พระยาเมธาธิบดี

พระยาเมธาธิบดี นักการศึกษาและนักวัดผลไทยที่สำคัญยิ่งท่านหนึ่ง ชื่อเดิมว่า สาทร สุทธเสถียร เป็นบุตรหลวงอาวุธอรุณศรี (สุด สุทธเสถียร) เจ้าเมืองชุมพร กับนางผัน สุทธเสถียร พระยาเมธาธิบดีเกิดเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2422 ในตรอกข้างวัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร

การศึกษา

เด็กชายสาทร สุทธเสถียร เริ่มการศึกษาเมื่ออายุ 9 ขวบ เรียนกับพระปลัดคง วัดมหาธาตุแล้วสอบไล่ได้ประกาศนียบัตรครุภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จากโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์

พ.ศ. 2443 รัฐบาลส่ง นายสาทร สุทธเสถียร ไปเรียนวิชาครูต่อในโรงเรียนฝึกหัดครูที่ประเทศอังกฤษ เรียนได้แก่ทั้งทางภาษาและวิชาครู พอเรียนจบวิชาครูโดยที่ยังมีได้รับปริญญา ทางรัฐบาลก็เรียกตัวกลับมารับราชการโดยเร็ว เพื่อช่วยกันพัฒนาประเทศ นายสาทร นอกจากเรียนจบวิชาครูแล้วยังได้เรียนวิชาอื่นๆ ติดตัวมาด้วย เมื่อกลับมาเมืองไทยจึงเริ่มเขียนตำราเคมีและตำราจิตวิทยาเป็นคนแรกของเมืองไทย เมื่อประมาณ พ.ศ. 2470-2474

ผลงานทางด้านการศึกษา

ผลงานทางการศึกษาของท่านนั้นมีมากมาย ท่านเป็นผู้แปลนิทานอีสป เพื่อใช้เป็นตำราเรียน ท่านเขียนตำราเรียน และคู่มือครูไว้ดังนี้

1. วิธีสอนบทเรียนด้วยของ
2. บทเรียนด้วยของเล่ม 1-2-3
3. เล็คเชอร์ด้วยดิสคิปลินของโรงเรียน
4. เล็คเชอร์ด้วยวิธีสอนพงศาวดาร
5. วิชาครูธรรมาตมวิทยา

6. วิธีสอนภูมิศาสตร์
7. สอนอ่านเรื่องการเพาะปลูก

จากงานเขียนของท่านเกี่ยวกับวิธีสอนบทเรียนด้วยของ และบทเรียนด้วยของ เล่ม 1-2-3 นั้น แสดงว่าพระยาเมธาธิบดียึดถือหลักปรัชญาการศึกษาลัทธิสังคมนิยมที่ถือหลักว่า การเรียนรู้คือการได้เห็นหรือได้สัมผัสของจริง มีใช้ทำอะไรแต่อย่างเดียว ปรัชญาลัทธิสังคมนิยมนี้เจริญรุ่งเรืองมากในยุโรป ช่วงที่พระยาเมธาธิบดีไปศึกษาวิชาครูในประเทศอังกฤษ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในเรื่องการสอนภาษาต่างประเทศและการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยใช้แทนคำศัพท์ภาษาอังกฤษนั้นท่านแสดงความเห็นไว้ใน "คำปรารภ" ของหนังสือ "บรมเดชาอนุภาพแห่งยุติธรรม" ว่า

"คำที่ว่า 'ภาษาไทยหาศัพท์ใช้ยาก มักไม่รู้พอแก่ความต้องการสำหรับใช้พูดใช้เขียน แสดงความคิดเห็นสำหรับสมัยปัจจุบัน' ย่อมได้ยืนยันอยู่หนาหนาขึ้นมาช้านานแล้ว จนบางท่านที่เรียนรู้อาษาต่างประเทศไม่นิยมพูดภาษาไทยเสียทีเดียวก็มี และบางหมู่บางคนเห็นเลยไปจนถึงกับจะต้องสอนกุลบุตรของเราให้รู้ภาษาต่างประเทศ เพื่อจะได้ศึกษาศิลปวิชาการในภาษาต่างชาติแทนที่จะแปลตำรับตำราออกมาสั่งสอนกันในภาษาของเราเองก็ได้ยืนยันว่ามีอยู่ ข้าพเจ้ายอมสารภาพว่าเราหาคำใช้ไม่มีใครได้คล่องจริง แต่ก็ไม่จนแถมทีเดียวหาไม่ได้ อนึ่งในการที่พยายามสอนกุลบุตรทั้งประเทศให้เรียนภาษาต่างประเทศสำหรับจะได้อ่านตำราของชาวตะวันตกได้อย่างที่เรียกว่า 'ปานกลองตัวด้วยก้อนหินก้อนเดียว' นั้นข้าพเจ้าไม่ยอมเห็นพ้องด้วย ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นอยู่ในใจว่าภาษาของเราเป็นภาษาที่งดงามกว่าขวงลึกลับซึ่งพอที่

จะสำแดงความคิดความเห็นเช่น อย่างของชาว ตะวันตกดีหรือมีเกียรติยศกว่าภาษาของเรา กับทั้ง
 ตะวันตกได้ดีไม่มีที่ติดขัดเป็นแต่เราต้องช่วยกันปลูก ต้องช่วยกันค้นหาถ้อยคำใช้ให้ได้ความเหมือนอย่าง
 ฝั่งความนิยมให้มีขึ้น อย่าเข้าใจว่าภาษาของชาว ของเขาด้วย”

พระยาเมธาธิบดี (พ.ศ. 2422-2499)

ผลงานในด้านการวัดผล ท่านเป็นผู้สร้างข้อสอบเขาวرن เพื่อวัดระดับปัญญาของคนไทย ดังตัวอย่างข้อสอบของท่านที่พิมพ์ไว้ต่อไปนี้

(หน้า 1)

เวลาทำเสร็จ

คะแนนทำถูก

เวลาดังต้นทำ

คะแนนเวลา

เวลาทำทั้งสิ้น

คะแนนรวม

ข้อสอบเขาวرن

แบบที่ 6 ข.

ของพระยาเมธาธิบดี

(อย่าเพ่อกรอกข้อความจนกว่าจะบอกให้ตั้งต้นเขียน)

ชื่อตัว นามสกุล.....

วัน เดือน ปี เกิด.....อายุ ปี

ตำบลที่อยู่.....

นามบิดา.....มารดา.....

กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ชั้นอุดมปีที่โรงเรียน.....

อาชีพ.....

สอบวันที่เดือน..... พ.ศ. 24.....

(อย่าเพ่อพลิกหน้านี้จนกว่าจะบอกให้พลิก)

คำอธิบายวิธีเขียนตอบ

ข้อสอบต่อไปนี้ทำขึ้นไว้เพื่อจะสอบเชาวน์ คือ เพื่อสอบให้รู้ว่าใครคิดช้า คิดเร็วและคิดถูกต้อง ผิดยิ่งหย่อนมากน้อยกว่ากันอย่างไรบ้าง ข้อสอบเหล่านี้ได้ทำคละปะปนกันไว้หลายอย่างต่าง ๆ นานา วิธีเขียนตอบให้ถูก จะควรทำอย่างไร ให้ดูตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง ในคำหาคำต่อไปนี้ คำไหนเป็นชื่อของสัตว์?

1. ดอกบัว 2. กะเทียม 3. พิกุล 4. แมว 5. มะพร้าว(4)

คำตอบที่ถูกคือ “แมว” เมื่อดังนี้ ให้ขีดเส้นใต้คำว่าแมว และแมวเป็นคำที่ 4 จึงเขียนเลข 4 ลงในวงเล็บข้างท้ายวิธีที่จะเขียนตอบในหน้าต่อไปถ้าเห็นคำถามอย่างนี้อยู่ที่ไหนให้ทำเหมือนดั่งนั้นทุกข้อ ให้ลองตอบคำถามตัวอย่างต่อไปนี้โดยลำพังตนเอง

ตัวอย่าง ในของห้าอย่างต่อไปนี้ อะไรเป็นสิ่งที่มียูกลม?.....

1. สมุด 2. อีฐ 3. ลูกหิน 4. เรือ 5. หีบ ()

ในของห้าอย่างนี้ “ลูกหิน” เป็นของกลมไม่ต้องสงสัย เมื่อเช่นนี้ ต้องขีดเส้นใต้คำว่า “ลูกหิน” แล้วเขียนเลข 3 ลงในวงเล็บ ลองเขียนตอบคำถามตัวอย่างต่อไปนี้อีก

ตัวอย่าง เท้าเกี่ยวแก่คนเหมือนดั่งกับเกี่ยวแก่ (?)

1. สุนัข 2. ม้า 3. รองเท้า 4. ช่างเหล็ก 5. บังเหียน ()

(ให้อ่านหน้าต่อไป)

(หน้า 3)

ในสิ่งที่มิให้เลือกหาลักษณะนี้ “ม้า” เป็นคำตอบที่ถูกต้อง เมื่อตั้งนั้นต้องขีดเส้นใต้คำว่า “ม้า” แล้วให้เขียนเลข 2 ลงในวงเล็บ ลองเขียนตอบคำถามตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง ดินสอดำราคาแท่งละ 4 สตางค์ ถ้า 6 แท่งเป็นเงินเท่าไร? ()

คำตอบที่ถูกต้องคือ 24 ไม่มีอะไรจะต้องขีดเส้นใต้ เพราะตั้งนั้น ให้เขียนแต่จำนวน 24 ลงในวงเล็บไม่ต้องทำอะไรอีก ทั้งนี้หมายความว่า ในบรรดาคำถามทั้งสี่นั้น ถ้าข้อใดมีคำตอบเป็นจำนวนเลขหรือพยัญชนะ ก็ให้เขียนตอบแต่เลขหรือตัวพยัญชนะเท่านั้น

คำถามทั้งหมดมี 75 ข้อ ซึ่งกำหนดให้ทำในเวลาครึ่งชั่วโมง ภายหลังเมื่อได้อ่านวิธีเขียนตอบนี้เข้าใจตลอดแล้ว เว้นไว้แต่ผู้สอบไล่จะกำหนดให้ใหม่ แต่ถ้าให้ทำเพียงครึ่งชั่วโมงเกรงว่าคงไม่มีผู้ใดตอบแล้วทุกข้อ ทำได้เท่าใดก็เท่านั้น ข้อสำคัญต้องระวังตอบให้ถูกต้องได้มากเท่าใดยิ่งดี อย่ารีบเร่งเกินไปจนทำให้ผิดๆ พลาดๆ จะเสียคะแนน หนึ่งในบรรดาคำถามเหล่านั้น จะตั้งต้นตอบข้อไหนก่อนหรือหลังก็ได้ตามใจสมัคร ระวังอย่าหยุดคิดหรือให้เวลาที่ตอบข้อหนึ่งข้อใดมากจนเกินสมควร เพราะถ้าทำดังนี้บ่อยนัก ประเดี๋ยวจะถึงเวลาบอกให้หยุด จะตอบไม่ได้ก็ข้อ เมื่อผู้สอบไล่ตั้งเวลาให้ลงมือตอบแล้ว ผู้ใดจะถามอะไรอีกไม่ได้ ถ้าแม้ถามขึ้นจะไม่ได้รับตอบเลย เมื่อได้อ่านคำอธิบายนี้และลองตอบคำถามตัวอย่างเป็นที่เข้าใจตลอดแล้วให้วางดิน ต่อเมื่อผู้สอบไล่บอกว่า “ระวัง” จึงค่อยจับดินสอดำอีก

(อย่าเพ้อพลิกหน้านี้จนกว่าจะบอกให้พลิก)

(เมื่อจบเวลาแล้ว ให้ตั้งต้นทำตั้งแต่หน้านี้ตลอดไปจนจบ)

- (1) คำที่มีความหมายตรงกันข้ามกับรักคือ (?)
 1. เหมือน 2. โกรธ 3. ชัง 4. แปลก 5. ชู้ ()
- (2) ขนมตาล 2 ห่อ ราคา 5 สตางค์ ถ้า 50 สตางค์จะซื้อได้กี่ห่อ ?..... ()
- (3) มนุษย์ไม่จำเป็นต้องมี (?) เสมอไป.....
 1. กระดูก 2. หัวใจ 3. ฟัน 4. เส้นโลหิต 5. ปอด ()
- (4) พยัญชนะตัวใดในคำว่า ตะรังตั้งข้าง ที่อยู่ห่างจากต้นคำนี้เท่ากับที่อยู่ห่างจากต้นแถว พยัญชนะภาษาไทย? ก ข ค ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ()
- (5) ถ้าเรียงคำต่อไปนี้ให้เป็นประโยคให้ได้ความ คำขึ้นต้นประโยคจะตั้งต้นด้วยพยัญชนะตัวอะไร?เป็น ใหม่ การ เซวน์ สอบ ของ ()
- (6) คำที่มีความหมายอย่างเดียวกันกับเพียรคือ (?)
 1. เก่ง 2. อุตสาห์ 3. เร่ง 4. รีบ 5. ประารถนา..... ()
- (7) ทองมีราคาสูงกว่าเงินเพราะ (?)
 1. หนักกว่า 2. หายากกว่า 3. เหลืองกว่า 4. แข็งกว่า 5. อ่อนกว่า ()
- (8) รูปกลมเกี่ยวข้องกับรูปสี่เหลี่ยมเหมือนดังลูกโลกเกี่ยวข้องกับ (?).....
 1. เส้นรอบโลก 2. ลูกบาศก์ 3. กลม 4. มุม 5. ลูกยาง ()

(ตั้งต้นทำหน้าต่อไป)

ผลงานด้านวรรณกรรม

พระยาเมธาธิบดียังได้มีผลงานทางวรรณกรรมไว้อีกมากมาย ทั้งด้านการแปลวรรณกรรมเด่น ๆ จากยุโรป เช่น บรมเดชานุกาพแห่งยุคธรรม วันประสูติของเสด็จพระองค์หญิง ปาฐะเรื่องประทุษร้ายต่อผู้ร้ายและหลักธรรมแห่งพุทธศาสนา

ยังมีงานเขียนที่ไม่ได้เป็นตำราเรียน คือ พุทธศาสนา และศิลปกรรมของจีนทุกสมัย นอกจากนี้พระยาเมธาธิบดียังได้เขียนบทความเห็นลงในหนังสือพิมพ์อีกด้วยที่เขียนลงประจำคือหนังสือพิมพ์โบว์แดง และชาติไทย

“เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับจากประพาสประเทศต่าง ๆ ในยุโรป การรับเสด็จในคราวนั้น เป็นการเอิกเกริกอย่างมโหฬาร นายสาทร เป็นผู้อ่านคำกราบบังคมทูลเป็นภาษาอังกฤษ นับว่าเป็นผู้รู้ภาษาอังกฤษเยี่ยมในครั้งนั้น”

(จากบันทึกของพระวรวงศ์วิสิฐ ในหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ พระยาเมธาธิบดี)

งานราชการ

ในทางราชการ พระยาเมธาธิบดี เคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาสมาสมัยใน พ.ศ. 2490, 2492 และ 2493 เป็นองคมนตรี ใน พ.ศ. 2470 เป็นอธิบดีกรมธรรมการ กระทรวงวัง เป็นอธิบดีกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2465-2473 เคยรับตำแหน่งปลัดทูลฉลอง กระทรวงธรรมการ ระหว่าง พ.ศ. 2459-2462 ก่อนที่จะออกไปเป็นผู้ดูแลนักเรียนไทยที่สหรัฐอเมริการะหว่าง พ.ศ. 2462-2465

พระยาเมธาธิบดีแต่งงานครั้งที่สองกับคุณอรุณประทีปเสน บุตรนายเทียน นางช้อย คุณอรุณ ต่อมาเป็นคุณหญิงอรุณเมธาธิบดี เป็นผู้หญิงที่ไปเรียนอเมริกา รุ่นแรก ๆ โดยทุนส่วนตัวคือ ไปเรียนวิชาวรรณคดีและการอนุบาลเด็ก

พระยาเมธาธิบดีถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2499 ด้วยโรคมะเร็งในเม็ดเลือด รวมอายุได้ 77 ปี

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

แม่ขวัญข้าว. ชีวิตและงานพระยาเมธาธิบดี : บรมเดชานุกาพแห่งยุคธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เทพประทานพร, 2524.

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. “พระยาเมธาธิบดีนักวัดผลและนักการศึกษาไทย,” วารสารการวัดผลการศึกษา. 4(1) : 7-23 ; พฤษภาคม-สิงหาคม 2525.